

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальних теорій

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Гендерночутливий підхід до соціальної роботи»

«Gender-sensitive approach to social work»

Виконала: студентка **денної** форми навчання

Спеціальності 231 соціальна робота

Стайкова Тетяна Юріївна

Керівник: канд. іст. наук, доцент

Гладченко С. В.

Рецензент: д. політ. наук, професор

Яковлев Д. В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 4 від 09. 12. 19

Завідувач кафедри

(підпис)

Хлівнюк Т. П.

Захищено на засіданні ЕК № 4

протокол № 4 від 09.12. 19

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

(підпис)

Китайська О. П.

Одеса – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	6
1.1. Теоретичні основи гендерночутливого підходу	6
1.2. Методологічні основи гендерночутливого підходу до соціальної роботи	17
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ II. ГЕНДЕРНОЧУТЛИВИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ	29
2.1. Гендерні стереотипи у роботі соціальних працівників	29
2.2. Професійна компетентність фахівців соціальних служб	39
Висновки до другого розділу	48
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	51
3.1. Опитування та аналіз дослідження	51
3.2. Рекомендації щодо застосування гендерночутливого підходу у соціальній роботі	65
Висновки до третього розділу	77
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі становлення суспільства гендерна рівність набуває все більшого значення, адже одним із критеріїв сучасного суспільного розвитку виступає соціальна справедливість, до якої входить дотримання усіх прав людини та подолання форм дискримінації, у тому числі гендерної. Спеціалісти соціальної сфери виступають агентами соціальних змін у суспільстві, які мають покращити добробут населення та сприяти вирішенню проблем у відносинах між людьми. Тому кваліфікаційна допомога фахівців соціальної роботи повинна бути орієнтована на забезпечені наданні послуг клієнтам, враховуючи гендерні особливості кожного.

Розвиток соціальної сфери повинен бути направлений на підвищення рівня задоволення клієнтів під час отримання допомоги. Адже специфіка процесу роботи з населенням впливає на результат вирішення тієї складної ситуації, у якій перебуває особистість. Надання нерівної гендерної соціальної допомоги населенню може призвести до соціальних проблем. Для того, щоб клієнти соціальної роботи отримували якісну допомогу потрібно забезпечувати та втілювати у життєдіяльність гендерночутливий підхід до надання соціальних послуг.

Сучасний стан становлення гендерної рівності у соціальній сфері потребує негайного удосконалення. Перспектива антидискримінаційного обслуговування клієнтів соціальної сфери залежить від гендерної компетентності соціальних працівників. Надання допомоги клієнтові соціальної роботи з дотриманням гендерної чутливості сприяє ефективному розв'язанню проблем. Для успішного розвитку гендерної рівності у соціальній сфері постає необхідність у підвищенні гендерної компетентності фахівців соціальної роботи.

Актуальність проблеми становлення соціальної допомоги населенню з урахуванням гендерного підходу набуває все більшого значення. Адже це

надасть можливість суспільству досягти рівного доступу клієнтам соціальної сфери в отриманні якісних послуг. Населення потребує соціального захисту з дотриманням усіх прав та можливостей кожної людини. Тому для успішного становлення гендерної рівності у державі кваліфікаційна допомога клієнтам повинна надаватися з урахування гендерних особливостей кожного клієнта. Професійна діяльність соціального працівника повинна бути направлена на підвищення рівня життя населення та забезпечення рівноправних можливостей в отриманні послуг різних статей.

Підвищення рівня гендерної культури працівників соціальної роботи стає одним із головних напрямків роботи соціальної політики. Використання у роботі спеціалістами соціальної сфери гендерночутливого підходу набуває все більшого значення, оскільки забезпечення рівності прав усіх верств населення в отриманні соціальних послуг слугуватиме у якості позитивних перетворень в Україні.

Об'єктом дослідження є гендерна складова соціальної роботи.

Предмет дослідження: гендерночутливий підхід до надання соціальних послуг.

Метою дослідження є розкриття сутності гендерночутливого підходу до соціальної роботи.

Завдання наукового дослідження:

1. Розглянути теоретичні основи гендерночутливого підходу до соціальної роботи.
2. Зазначити методологічні основи гендерночутливого підходу до соціальної роботи.
3. Визначити гендерні стереотипи у роботі соціальних працівників.
4. Розкрити сутність професійної компетентності фахівців соціальних служб.
5. Дослідити рівень обізнаності соціальних працівників у застосування гендерночутливого підходу у роботі з клієнтами.
6. Проаналізувати рівень гендерної компетентності спеціалістів

соціальної роботи

7. Розробити рекомендації щодо покращення роботи спеціалістів соціальної сфери, застосовуючи гендерночутливий підхід у соціальній роботі.

8. Створити соціальний проект, який рекомендований для впровадження на підвищення рівня гендерної компетентності спеціалістів соціальної сфери.

Методи дослідження: спостереження, порівняння, узагальнення, співбесіда, аналіз і синтез, індукція, дедукція, опитування.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дипломній роботі основні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у подальшій теоретичній та практичній розробці питань щодо підвищення гендерної компетентності спеціалістів соціальної сфери, а також у навчальному процесі для надання студентам спеціальності «соціальної робота» знань стосовно гендерночутливого підходу до соціальної роботи.

Апробація. Окремі аспекти результатів дослідження були оприлюднені на двох конференціях: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інновації науки XXI століття» (м. Вінниця, 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Гендерна конструкція соціуму: історія та сучасність» (м. Одеса, 2019 р.).

Публікації. Результати апробації магістерського дослідження містяться у наступних публікаціях: Стайкова Т.Ю. Гендерночутливий підхід до соціальної роботи: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Гендерна конструкція соціуму: історія і сучасність / Т.Ю. Стайкова. – Одеса: Одеський національний університет, 2019. – С. 50 – 53; Стайкова Т.Ю. Гендерна компетентність фахівців соціальних служб: Збірник наукових матеріалів XXXVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інновації науки XXI століття / Т.Ю. Стайкова. – Вінниця, 18 листопада 2019 року. – С. 55 – 58

ВИСНОВКИ

Дослідження становлення гендерної рівності у нашому суспільстві та застосування гендерночутливого підходу у соціальній роботі є досить актуальним на даний час. Забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок у всіх сферах життєдіяльності сприяє становленню гендерної рівності, що так важливо для нашого суспільства. У сучасній країні розвиток гендерної рівності займає одне із головних місць у системі прав людини. Становлення гендерної рівності почалося у 1945 році. З того моменту було затверджено низьку документів, котрі забезпечують розвиток гендерної рівності чоловіків та жінок. Взагалі поняття «гендер» розглядають як соціально-біологічну характеристику, через яку визначають поняття «чоловік» та «жінка», а також їхні соціальні ролі, які особистості виконують згідно статі.

Соціальна сфера сприяє впровадженню рівності чоловіків та жінок при отриманні соціальних послуг. Застосування гендерночутливого підходу у роботі дає можливість розглядати складну життєву ситуацію клієнта з урахуванням гендерних відмінностей особистостей та дотриманням рівності у забезпеченні соціального захисту клієнтів. Надання соціальних послуг населенню з урахуванням гендерночутливого підходу сприяє подоланню стереотипного сприйняття клієнта соціальної роботи. Соціальні працівники у своїй роботі з населенням повинні дотримуватися гендерної чутливості, що включає в себе спроможність особистості усвідомлювати те, що проблема гендерної рівності існує і потребує негайного вирішення.

З проаналізованої теми можна зробити наступні висновки та зазначити, що у професійній діяльності соціальні працівники працюють з різними категоріями клієнтів, застосовуючи при цьому відповідні методи. Кожен етап характеризується використанням певного методу. Враховуючи те, що особливості переживання клієнтами складної життєвої ситуації обумовлена тим, якої статі людина – це впливає на процес консультування. Соціальні

працівники повинні надавати допомогу забезпечуючи рівні права та можливості в наданні соціальних послуг клієнтам. Головною умовою фахівців – приймати кожного клієнта як рівноправну особистість, не застосовуючи по відношенню до них дискримінації за ознакою статі. Спеціаліст зобов'язаний знати психологію чоловіків та жінок, а також специфіку сприйняття життєвих ситуацій відповідно статі. При наданні допомоги застосовувати гендерночутливий підхід, який надає можливість поглянути на проблему клієнтів з урахуванням гендерних відмінностей особистості.

Аналізуючи існування гендерних стереотипів у нашому суспільстві варто зазначити, що це стандартизовані уявлення суспільством того, як себе повинні поводити та які соціальні ролі виконувати особистості відповідно того, якої вони статі. Негативним моментом у роботі соціальних працівників є те, що спеціалісти інколи надають допомогу клієнтам опираючись на гендерні стереотипи, що є проявом професійної некомпетентності спеціаліста. У процесі дослідження професійної компетентності соціальних працівників було зазначено, що ознакою професійної компетентності соціальних працівників є спроможність особистості реалізовувати свої знання, уміння та навички для успішної та продуктивної професійної діяльності. Гендерна компетентність є невід'ємною частиною професійної компетентності соціального працівника, до якої входить уникнення гендерних помилок під час надання допомоги клієнтам. Гендерно-компетентний соціальний працівник повинен розвивати у собі гендерно-коректну поведінку під час надання допомоги клієнтам. Володіння спеціалістом соціальної сфери знань щодо гендерного підходу у роботі з клієнтами говорить про гендерну грамотність.

На підставі зробленого нами дослідження щодо визначення рівня гендерної компетентності фахівців соціальних служб можна зробити висновки, що спеціалісти загалом мають недостатньо знань щодо гендеру та застосування у роботі з клієнтами гендерночутливого підходу. Отриманні

результати свідчать про те, що на даний час низький рівень гендерної компетентності спеціалістів соціальної роботи перешкоджає становленню гендерної рівності в отриманні соціальних послуг чоловіків та жінок. Вирішити цю проблему можна шляхом надання відповідних знань стосовно вищезазначеного підходу. Адже підвищення рівня гендерної компетентності, до якої входить спроможність застосовувати гендерночутливий підхід у роботі з населенням забезпечить покращення якості надання послуг клієнтам.

На підставі отриманих даних дослідження нами було розроблено та реалізовано соціальний проект, мета якого – здійснення заходів щодо надання професійних знань щодо використання гендерночутливого підходу при роботі з клієнтами, котрі потребують допомоги. Під час реалізації проекту було зазначено актуальність теми та доведено необхідність застосування гендерного підходу у процесі професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агарков О. А. Технології соціальної роботи: навчальний посібник для студентів ВНЗ / О. А. Агарков, Д. Ю. Арабаджиев. – Запоріжжя: Мотор Січ, 2015. – 486 с.
2. Басова Н. Ф. Основи соціальної роботи: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Н. Ф. Басов, О. Н. Бессонова. – М.: Видавничий центр «Академія», 2007. – 288 с.
3. Басова Н. Ф. Соціальна робота: навчальний посібник, 2-ге видавництво / Н. Ф. Басова. – М.: Видатництво «Дашков і Ко», 2011. – 364 с.
4. Берн Ш. М. Гендерная психология: секрети психології / Ш. М. Берн. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
5. Булах І. С. Консультативна психологія: підручник / І. С. Булах, В. У. Кузьменко. – Вінниця: Нілан, 2014. – 848 с.
6. Васянович Г. П. Основи гендерної психології: навчальний посібник / Г. П. Васянович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 114 с.
7. Віденська декларація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_504
8. Вороніна О. А. Теория и методология гендерных исследований: курс лекций / О.А. Вороніна. – М.: МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001. – 416 с.
9. Гендерна політика в системі державного управління: підручник / М. М. Білинська [та ін.]; за ред. М. М. Білинської. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 123 с.
10. Гендерна статистика України: сучасний стан, проблеми, напрями вдосконалення / Ю. М. Галустьян [та ін.]; за ред. О. Г. Мінакова-Гончаренко. – Запоріжжя. Друкарський світ, 2011, – 192 с.
11. Гендерні медійні практики: навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів / С. В. Штурхецький [та ін.]; за ред. С. В. Штурхецького. – Київ, 2014. – 206 с.
12. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних

проблем в українському суспільстві: монографія / Ю. І. Саєнко [та ін.]; за ред. Ю. І. Саєнка. – Київ: ВАІТЕ. 2007. – 143 с.

13. Гендерночутливий підхід у роботі з вразливими верствами населення у соціально-правовій та освітній сферах: навчально-методичний посібник / В. В. Анголенко [та ін.]; за ред. Т. В. Отрошко. – Х.: ХГПА, 2017. – 78 с.

14. Гладченко С. В. Проблеми впровадження гендерної політики в освітній галузі сучасної України: Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 2. Ч. 3 с. 153-154

15. Гусак Н. Б. Управління діяльністю соціальних служб: метод. посібник / Н. Б. Гусак [та ін.]; за ред. О. Іванова, Н. Б. Гусак; ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К.: К.І.С., 2013. – 178 с.

16. Довідник з соціальної роботи: навчальний посібник / Л. М. Дунаєва, С. В. Гладченко [та ін.]; за ред. Л. М. Дунаєвої. – Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. – 402 с.

17. Дунаєва Л. М. Методичні рекомендації до написання дипломних робіт ОКР «магістр» для студентів галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення» спеціальності 8. 13010201 «Соціальна робота» Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету імені І.І. Мечникова/ Л. М. Дунаєва, У. В. Варнава, М. І. Брагар, Т. П. Хлівнюк. – Одеса: Вид-во «ВМВ», 2015. – 37 с.

18. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Алексеєнко Т. Ф. [та ін.]; за ред. І. Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

19. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05>

20. Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: статистичний

аналіз відкритих даних ЄДРПОУ. – Київ, 2017. – 52 с.

21. Жуков С. М. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник / С. М. Жуков. – Д–нецьк: ДонУЕП, 2014. – 255 с.

22. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_015

23. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/889-19>

24. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

25. Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний доступ]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2671-19>

26. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14/ed20180120/conv>

27. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демодов. – Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2017. – 236 с.

28. Іванова І. Б. Методи соціальної роботи: навчальний посібник / І. Б. Іванова. – Університет «Україна», 2018. – 302 с.

29. Ільїн Є. П. Пол и гендер: підручник / Є. П. Ільїн. – С. - Пб.: Питер, 2010. – 688 с.

30. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. /А. Й. Капська. – К.:Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.

31. Кіммер Майкл С. Гендероване суспільство / М. Кіммер. – Київ: Сфера, 2003. – 490 с.

32. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_207

33. Конвенція про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_174

34. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004

35. Конвенція про політичні права жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_156

36. Конвенція про рівне винагородження чоловіків та жінок за працю рівної цінності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/993_002

37. Конвенція Ради Європи «Про запобігання та протидію насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: довідник для членів парламенту. – Виробництво «К.І.С.», 2013. – 108 с.

38. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навчальний посібник / А. Є. Конверський. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

39. Конигіна М. Н. Этические основы социальной работы: учебное пособие / М. Н. Конигіна, Е. Б. Горлова. – М.: Проспект, 2016. – 160 с.

40. Конституція України [Електронний доступ]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

41. Корюкалов М. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні: підручник / Корюкалов М. – К., 2014. – 120 с.

42. Котова-Олійник С. В. Гендерна абетка для українських медіа: навчальний посібник / С. В. Котова-Олійник, Б. М. Стельмах, О. Б. Ярош. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. – 50 с.

43. Кравець В. П. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій / В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 282 с.

44. Кравченко, А. І. Соціальна робота: підручник для ВНЗ / А. І. Кравченко. – М. : Проспект; Велбі, 2008. – 416 с.

45. Краснова Н. П. Соціально-педагогічна та соціальна робота з різними категоріями клієнтів: навчально-методичний посібник / Н. П. Краснова, Л.П. Харченко, В.М. Пігіда, Я.І. Юрків; Держ. Закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 408 с.
46. Лебідь І. Ю. Гендерна педагогіка: навчально-методичний посібник / І.Ю. Лебідь. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2015. – 130 с.
47. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): навчальний посібник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 с.
48. Лукашевич М. П. Соціальна робота: підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К.: Каравела, 2009. – 368 с.
49. Марценюк Т. О. Гендер для всіх. Виклик стереотипам: книга / Т. О. Марценюк. – К.: Видавництво «Основа», 2017. – 256 с.
50. Марценюк Т. О. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів / Т. О. Марценюк. – К, 2014. – 65 с.
51. Марценюк Т. О. Гендерний аналіз аналітичних центрів України: дослідження / Т. О. Марценюк, С. Голота. – К.:МФ «Відродження», 2018. – 21 с.
52. Марценюк Т. О. Жінки в українській політиці: виклики і перспективи змін / Т. О. Марценюк. – Київ:Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – 35 с.
53. Марценюк Т. О. Інтеграція гендерної складової в аналітичні матеріали: дослідження / Т. О. Марценюк. – К.: МФ «Відродження», 2019. – 28 с.
54. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник / Л. А. Мацко, М. Д. Прищак, В. Г. Годлевська. – Вінниця: 2009. – 163 с.
55. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / І. С. Добронравова [та ін.]; за ред. І. С. Добронравової. – К.: ВПЦ «Київський університет», бб 2018. – 607 с.
56. Ми рівні – ми різні. Основи культури гендерної рівності:

навчальний посібник / Т. В. Бакка [та ін.]; за ред. Семиколєнєвої . 2-ге вид. – К.: «К.І.С.», 2010. – 176 с.

57. Мудрик А. Б. Гендерна компетентність особистості: теорія, діагностика, розвиток: посібник / А. Б. Мудрик. – Луцьк, 2014. – 204 с.

58. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням гендерно-чутливого підходу: навчальний посібник / А. О. Ярошенко [та ін.]; за ред. А. О. Ярошенко. – К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017. – 112 с.

59. Плахотнік О. Гендерні теорії, гендерні практики: налагоджуючи мости. Збірник доповідей / О. Плахотнюк, Л. Гусянова, Т. Ісаєва. – Х.: Райдер, 2008. – 100 с.

60. Положення «Про державну службу зайнятості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-19>

61. Положення «Про Пенсійний фонд України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>

62. Положення «Про територіальний центр соціального обслуговування (надання послуг)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1417-2009-%D0%BF>

63. Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/106-2019-%D0%BF>

64. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою: навчально-методичний посібник / Н. Г. Протасова [та ін.]; за ред. Н. Г. Протасової – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 176 с.

65. Самошкіна Л. М. Основи психологічного консультування: навчальний посібник / Л. М. Самошкіна. – Д.: Ви-во ДНУ, 2011. – 323 с.

66. Стайкова Т. Ю. Гендерночутливий підхід до соціальної роботи: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Гендерна

конструкція соціуму: історія і сучасність / Т. Ю. Стайкова. – Одеса: Одеський національний університет, 2019. – С. 50 – 53

67. Стайкова Т. Ю. Гендерна компетентність фахівців соціальних служб: Збірник наукових матеріалів XXXVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інновації науки XXI століття / Т. Ю. Стайкова. – Вінниця, 18 листопада 2019 року. – С. 55 – 58

68. Стандарт рівності: посібник / Ю. Т. Гончар [та ін.]; за ред. С. В. Штурхецького. – Рівне: видавець О. Зень, 2015. – 200 с.

69. Технології соціальної роботи: навчальний посібник / А. В. Агарков, Д. Ю. Арабаджиєв, Т. В. Єрохіна, В. В. Кузьмін, І. В. Мещан, В. М. Попович. – Запоріжжя, 2015. – 487 с.

70. Ткалич М. Г. Гендерна психологія: навчальний посібник / М. Г. Ткалич. – К.: «Академвидав», 2011. – 248 с.

71. Тугаров А. Б. Гендерный аспект практической социальной работы: теоретико-методологический анализ. Монография / А. Б. Тугаров, У. О. Петряшкина. – Пенза: ГУМНИЦ ПГУ, 2016. – 85 с.

72. Фірсов М. В. Технологии социальной работы / М. Ф. Фірсов, Є. Г. Студьонова. – М.: КНОРУ, 2016. – 344 с.

73. Фурман А. В. Основи гендерної рівності: навчальний посібник / А. В. Фурман, Т. Л. Надвична. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 168 с.

74. Фурман А. В. Психологія Я-концепція: навчальний посібник / А. В. Фурман, О. Є. Гуменюк. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 360 с.

75. Хартія основних прав Європейського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_524

76. Христова Г. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи / Г. О. Христова, О. О. Кочемировська. – Харків: Райдер, 2010. – 200 с.

77. Центр Разумкова. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті

Європейської стратегії України / Керівник проекту Ольга Пищуліна. – К.: Заповіт, 2016. – 244 с.

78. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 454с.

79. Щотка О. П. Гендерна психологія: навчальний посібник / О. П. Щотка. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. – 358 с.

80. Якимчук Б. А. Основи психологічного консультування: навчально-методичний посібник / Б. А. Якимчук, І. П. Якимчук. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. – 204 с.

81. Cusack S. Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives / S.Cusack, J. Rebecca. – Publisher: University of Pennsylvania Press 2011, – 288 p.

82. Pamela Thomas. Gender and Development: Bridging policy and practice / Pamela Thomas , 2014. – 132 p.

83. Milian Kang. Introduction to Women, Gender, Sexuality Studies / Milian Kang. – University of Massachusetts Amherst 2017. – 133 p.